

LIBRIS

We know
books

B.P. HASDEU

NEGRU-VODĂ

UN SECOL ȘI JUMĂTATE DIN ÎNCEPUTURILE
STATULUI ȚĂREI-ROMÂNEȘTI
(1230–1380)

Editura Saeculum I.O.
București – 2020

<i>O propilee hasdeeană (I. OPRIȘAN)</i>	5
<i>Notă asupra ediției (I. OPRIȘAN)</i>	35
Pre-cuvântare	37
NEGRU-VODĂ. UN SECOL ȘI JUMĂTATE DIN ÎNCEPUTURILE STATULUI ȚĂRII-ROMÂNEȘTI (1230–1380)	39
I. LITERATURA ÎNAINTE DE «ISTORIA CRITICĂ A ROMÂNILOR» .43	
§ 1. Bibliografia	43
§ 2. Cronicile muntenești – Miron Costin	46
§ 3. Boierul Murgul. — Ștefan Ieromonahul	49
§ 4. Cantemir	52
§ 5. Samuil Micul	55
§ 6. Engel. – Gebhardi. – Eder	60
§ 7. Șincai. – Laurian	63
§ 8. Fotino. – Cogălniceanu. – Palauzow	65
§ 9. A[a]ron Florian. – Heliade	67
§ 10. Hurmuzaki. – Hunfalvy	69
§ 11. Bezsonov	71
§ 12. Rösler	72
II. LITERATURA DUPĂ «ISTORIA CRITICĂ A ROMÂNILOR»	75
§ 13. Bibliografia	75
§ 14. Istoria critică a românilor și suplimentele	78
§ 15. A. Xenopol	82
§ 16. I. Pușcariu	89
§ 17. Gr. Tocilescu	93
§ 18. V. A. Urechia	96
§ 19. Cărțile didactice	100
§ 20. D. Onciul	104
§ 21. Dr. L. Réthy	111

§ 22. Dr. Krzyzanowski	117
§ 23. Kaluzniacki. – Tamm.....	120
§ 24. Dr. Miletici și Agura.....	123
III. ÎNTEMEIAREA ȚĂRII-ROMÂNEȘTI	131
§ 25. Mehedințul în stăpânirea ungarilor	133
§. 26. Doljul și Romanațul sub stăpânirea cumanilor	140
§ 27. Sașii în Vâlcea	157
§ 28 Invaziunea mongolilor și un Radu-Negrul	166
§ 29 Mihai-vodă Liteanul	176
§ 30. Nedeia-cetate și Vermeghia.....	209
§ 31. Originea Bălăcenilor	232
§ 32. Dan-vodă	238
§ 33. Letinii și Romanații.....	250
§ 34. Originea Mailaților.....	264
§ 35. Mircea I și robia regelui Ottone în Oltenia	270
§ 36 Alexandru-vodă: Periodul sub regele Carol-Robert ..	279
§ 37, Alexandru-vodă: Periodul sub regele Ludovic	293
§ 38. Familia lui Alexandru-vodă și neamul Doamnei Clara ..	309
§ 39. Vladislav-vodă.....	321
§ 40. Radu-vodă Negrul	346
§ 41. Concluziunea.....	381
CRONICA BASARABILOR DINTRE ANII 1230–1380	383
I. Voevozii oltenești	383
II. Domnii Țării Românești	390
APENDICE I.....	401
Texturi diplomatice	401
APENDICE II	404
Texturi epice	404
NOTE, COMENTARIII ȘI VARIANTE (I. OPRIȘAN).....	409

NEGRU-VODĂ

UN SECOL ȘI JUMĂTATE DIN
ÎNCEPUTURILE STATULUI
ȚĂRII-ROMÂNEȘTI
(1230-1380)

Fiecare tom din *Magnum Etymologicum* este preces de câte o introducere, cuprinzând o monografie istorico-filologică, prea întinsă sau prea generală pentru a putea figura ca un simplu articol în șirul cel alfabetic al cuvintelor, dar menită a arunca o lumină metodologică asupra operei întregi. Toate aceste introduceri vor forma cu timpul o colonadă de Propylee la Acropolea limbei române.

Ca introducere la tomul al patrulea, mi-am ales anume pe *Negru-vodă*, cu care m-am ocupat foarte mult sunt acum treizeci de ani, numai astăzi însă nu mă mai sfiesc de a crede că am reușit pe deplin în dezlegarea acestei anevoioase probleme. În studiul meu despre *Basarabi* am limpezit mai întâi elementul cel legendar; îmi mai rămâne dară momentul cel istoric despre întemeierea Țării-Românești. Mai lămurit, din colectivitatea vovevoșilor noștri celor *Negri* din veacul de mijloc, dintre acei *Basarabi* care stăpâniseră numai câte o porțiune din teritoriul muntenesc înainte de unifi-

carea Statului, trebui să precizăm acum într-un mod definitiv pe cel întâi unificator sau pe unificatorii cei dentâi, o reprezentațiune concretă, personalitatea sau mai bine epoca lui *Negru-vodă* celui în specie.

Atât în privința „Basarabilor“, cât și-n acea a lui „Negru-vodă“, sunt fericit de a constata că din capul locului nimerisem punctul de plecare cel adevărat, astfel că tot ce-mi mai lipsea atunci erau numai unele fapte documentale, oarecari mărunte necesare pentru o desăvârșită demonstrațiune. Îmi mai lipsea încă ceva: temperamentul. Vrâstă cu multă greutate mi-a dat sângele rece de a putea judeca fără supărare greșelile uneori foarte supărăcioase ale altora. Greșelile altora, greșelile mele, greșelile tuturor acelor care se silesc a sparge o cale viitoare sau a îndrepta calea cea trecută, sunt simptome ale transformațiunii succesive, sunt crize ale progresului; neiertate sunt numai greșelile celor îngurziți de a sta pe loc sau de a se opri în ruptul capului îndărăt. Iată de ce să nu se mire nimenea, când voi vorbi adesea cu amicie și chiar cu admirațiune, cel puțin nici o dată cu dușmănie, despre acei muncitori care nu se împacă sau întârzie de a se înțelege cu vederile mele. Zic „despre muncitori“; cât despre secături, nu voi vorbi nimic: „de minimis non curat praetor“.

Studiul de față se împarte în trei capitole:

1. Literatura înainte de *Istoria critică a românilor*;
2. Literatura după *Istoria critică a românilor*;
3. Intemeierea Țării-Românești.

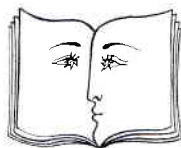
Așezând *Istoria critică a Românilor* la mijloc între ceea ce-i precede și între ceea ce-i urmează, între literatura prealabilă și între cea ulterioară, îmi este dat de a putea studia întreaga evoluțiune a propriei mele idei într-un sens hegelian: de-ntâi controlai afirmațiunea veche cea neverificată, controlul meu fiind controlat

apoi de către ceilalți după mine, pe care controlându-i eu însumi la rândul meu, controlul cel multiplu ambilateral îmi va aduce o nouă afirmațiune verificată.

Pentru a constitui *întrega evoluțiune*, după cum am numit-o, voi notifica în literatura cea prealabilă toate puncturile care îmi serviseră ca jalone pentru *Istoria critică*, și voi notifica nu mai puțin în literatura cea ulterioară toate câte mă ajută mai departe la concluziunea de astăzi, adică la ideea cea definitivă actuală.

Primele două capitole sunt premerse fiecare de a sa proprie bibliografie, pentru a nu se repeta mereu în cursul textului niște citațiuni obositoare pentru atențiunea lectorului. În capitolul al treilea însă fiecare paragraf își are bibliografia sa aparte, fiind de tot specială.

Cele trei capitole se încheie printr-un dublu *Apendice documental* și prin câteva importantissime *Facsimile*.

I.
LITERATURA ÎNAINTE
DE «ISTORIA CRITICĂ A
ROMÂNILOR»

§ 1. Bibliografia

Cantemir, *Hronicul Romano-moldo-vlachilor* alcătuit la anii 1710, Iași 1835-[183]6 in-8 t. II p. 859-402. XX. O copie mai corectă, executată de d. Gr. Tocilescu după manuscriptul original. În biblioteca Academiei Române. – Filipescu (Constantin Căpitanul), *Istoriile Domnilor Țării-Românești*, la Laurian-Bălcescu, *Magazin istoric*, t. I p. 83-[8]7; cfr. ib. p. 10-12. – Radu Grecenu, *Fragmente*, în *Revista Română* t. I, p. 577, II p. 250 sq. – Ștefan Ieromonahul, *Viața lui Nicodim Sănțitul*, București 1883 in-8 p. 30 sqq.; cfr. Ștefulescu, *Mănăstirea Tismana* p. 18. – Samuil Clain (Micul), *Annales Principum Transalpinorum*, ap. Engel I p. 90-4; cfr. N. Densusianu, *Monumente pentru istoria țării Făgărașului*, p. 104 sq. – Engel, *Geschichte der Moldau und Walachey*, Halle 1804 in-4, t. I p. 57, 59, 63, 91-[9]6, 148-[14]9. – *Idem*, *Geschichte der Bulgarey*, 1797 p. 436. – *Idem*, *Geschichte von Serwien*, 1801 p. 235. – Miron Costin,

Cartea pentru descălecatul dintâi a țării Moldovei, la Cogălniceanu, *Letopisețele*, t. I p. 31. – *Idem*, *Chronika ziem mołdawskich y multańskich*, la I. Bogdan, *Cronice inedite*, p. 160, 167. – *Idem*, *Opisanie ziemie Mołdawskiej i Multańskiej*, la Dunin-Borkowski, *Pisma*, Lwów, 1856, cfr. Hasdeu, *Archiva istorică*, t. I p. 159 sqq. – Luccari, *Copioso ristretto degli Annali di Rausa*, Veneția, 1605 in-8 p. 43, 96, 104–[10]5. – Gebhardi, *Geschichte der mit Hungarn verbundenen Staaten: Bulgarien, Walachey, Moldau*, Leipzig, 1782 in-8, p. 280 sqq. – Φωτεινός, *Ἱστορία τῆς πάλαι Δαΐας, τὰ τῶν Τραναιλβαίας, Βλαχίας καὶ Μολδαυίας*, Wien, 1818 in-8, t. I, p. 288–[2]94, t. II p. 2–8, 20–21. – Filstich, *Schediasma historicum de Valachorum historia annalium Transilvanensium multis in punctis magistra et ministra*, Jenae, 1743 in-4, p. 18. – Hurmuzaki, *Fragmente din istoria Românilor*, București, 1879 in-8 t. I p. 227–[2]32, 258; cfr. Hunfalvy, *Rumänische Geschichtschreibung*, p. 52. – I. Eder, *Observationes criticae et pragmaticae ad historiam Transilvaniae*, Cibinii, 1803 in-16 p. 53–[5]4. – Șincai, *Chronica Românilor*, Iași 1853–4 in-4 t. I p. 248–[24]9, 288, 290, 298. – Laurian, *Istoria Românilor*, ed. IV, București, 1873 in 8, p. 243. – Φιλιππίδης, *Ἱστορία τῆς*, Leipzig, 1816, in-8 t. I p. 437 sq. – Florian Aaron, *Idee repede de Istoria principatului Țării-Românești*, București, 1835 in-8 t. I p. XIX, 35 sq. – Heliade, *Historia Românilor*, ed. II, București, 1870, in-8, p. 48, 89, 92, 98, 101 sq. – B(auer), *Mémoires historiques et géographiques sur la Valachie*, Francfort et Leipsic, 1778 in-8 p. 32. – Безсоновъ, *Болгарскія пьсни*, Moscva, 1855 in-8, p. 6–9, 18, 42, 43, 69, 70, în *Временникъ Общ. Ист. И Древностей*, t. XX. – *Idem*, *Былины Рыбникова*, Moscva, 1862 in-8, p. CCCXXX sqq. – Roesler, *Die Anfänge des walachischen Fürstenthums*, Wien, 1867 in-8, p. 6 sqq. – *Idem*, *Romänische Studien*, Leipzig, 1871 in-8 p. 268 sqq. – Kogalnitchan, *Histoire de la Dacie, des Valaques Transdanubiens et de la Valachie*, Berlin, 1837 in-8 t. I p. 47 sq. – Sulzer, *Geschichte des transalpinischen Daciens, das ist der Walachey, Moldau und Bessarabiens*, Wien, 1781–2 in-8, t. II p. 33, t. III p. 631. – C. Aricescu, *Istoria*

Câmpulungului, București, 1855 in 8, I-II. – Tunusli frați, *Istoria politică și geografică a Țării-Românești*, trad. de G. Sion, București, 1863 in-8 p. II, 8, 12 sq.; originalul: «*Ἱστορία τῆς Βαλαχίας πολιτικὴ καὶ γεωγραφικὴ*», Wien, 1806 in 8. – Vaillant, *La Romanie ou histoire, langue etc. des Ardialiens, Vallaques et Moldaves*, Paris, 1844 in-8, t. I, p. 138 sqq. – Палаузовъ, *Румынскія господарства Валахія я Молдавія*, studiul publicat în revista *Отечественныя Записки*, 1858 p. 254–[25]7. – Ubicini, *Provinces d'origine roumaine (L'univers*, Paris, 1856 in-8) p. 29 sqq.

§. 2. Cronicele muntenești – Miron Costin

Punctul cel culminant al începuturilor Țării-Românești este Mircea cel Mare (1387–1418), după cum pentru Moldova punctul cel culminant este Alexandru cel Bun (1399–1432), amândouă punctele cele culminante încălecând anul 1400 și formând o trăsură de unire între ambele secole al XIV-lea și al XV-lea.

Într-o epocă anterioară lui Mircea cel Mare și lui Alexandru cel Bun, ceva mai curând sau ceva mai târziu, se întâmplase nașterea celor două state românești de la Dunăre, așa numita descălecătoare, adică un Domn în Moldova și un alt Domn în Țara-Românească sosind d'a-călarelele din părțile Ardealului și oprindu-se pe loc pentru a descăleca și a rămâne aici pentru totdeauna într-un chip hotărât și așezat.

Înlăturând acum Moldova, mă voi mărgini de astă dată numai cu Țara-Românească.

Toate cronicile muntenești, dintre care cele mai vorbărețe sunt a lui Radu Greceanu și a lui Constantin Căpitanul Filipescu, se unesc asupra următoarelor cinci particularități:

- 1°. Întemeietorul se numea Negru-vodă;
- 2°. Întemeietorul venise din Făgăraș;
- 3°. Întemeietorul stăpânea peste Carpați nu numai Făgărașul, dar și Amlașul;
- 4°. Întemeietorul a fost primit în Oltenia cu brațele deschise fără luptă;

5°. Întemeietorul a înființat mai multe orașe în Muntenia, nu în Oltenia.

Repet încă o dată, aceste cinci particularități sunt comune tuturor cronicilor muntenești, tuturora fără excepție; și – notați bine de pe acuma – numai aceste cinci particularități, așa cum sunt ele redactate mai sus, se vor constata în fond a fi adevărate.

Divergențele se încep printr-o simplă amplificațiune a primei particularități: unele cronici lasă singuratec numele Negru, pe când cele mai multe îi acată pe Radu, făcând astfel pe Radu-Negru.

Apoi dezbinarea cea mare este cea cronologică: 1080, 1215, 1241, 1280, 1290, 1313. Între cronicarii muntenești nu trebuie să pierdem din vedere pe Miron Costin, cronicar moldovenesc, dar care utilizase totuși o veche cronică muntenească, necunoscută astăzi. El pune numai pe *N e g r u - v o d ă*, fără amplificativul Radu, vorbind cu trei ocaziuni despre acest întemeietor al Țării-Românești:

1°. În *Cartea pentru descălecatul dintâi*, Miron Costin zice: „Iară după ce s-au pustiit de Atila, că unii mutați peste Dunăre la Dobroge, unii peste munți asupra Oltului cei din țara Muntenească, cestilalți la Maramorăș până la vremea lui Laslâu craiul creștin unguresc, la a căruia vreme s-au descălecat al doilea rând: de Dragoș Voevod țara noastră și de Negru Voevod țara Muntenească. Care crai unguresc au stătat la veletul de la Hristos 1080...”

În scurt, Miron Costin așează în Oltenia pe Negru-vodă la anul 1080, făcându-l totodată contemporan cu Dragoș-vodă din Moldova.

2°. Într-o altă lucrare analoagă, în limba polonă, Miron Costin urcă la același an 1080 pe ambii întemeietori, pe cel muntenească numindu-l Negru, de două ori așa, fără nici un Radu. După legendă – mai adaugă el – acel întemeietor era bastard al unui voievod ardelenesc. Apoi dezvoltă pe larg împregiurarea că toți muntenii sunt negricioși la față, și că deci nu cel dintâi Domn la, dânsii purtase numele de Negru: „zła consequentia że czarnym tego pierwszego ich hospodara zwano”. În fine, Miron Costin pune această împrejurare în legătură cu epitetul „Kara-iflak”, adică „Negri-Români”;

pe care turcii îl dau muntenilor: „dla czego y Turcy postrzegli to Karawłachami to iest czarnymi Włochami ich zowią“. Acest întreg episod e foarte interesant, dar este confuz, și tot odată Miron Costin scapă din vedere că și pe moldovenii turcii îi numeau de asemenea negri: „Kara-bogdan“.

3°. În poema despre amândouă țările române, scrisă tot polonește anume la 1684, Miron Costin ne lămurește mai întâi că se reazemă pe cronici de prin mânăstiri moldovenești și muntenești: „żywoty et annales Hospodarów po monasterach Mołdawskich y Multańskich“; apoi repetă legenda despre Negru-vodă ca bastard al unui voievod ardelenesc, numindu-l de mai multe ori numai Negru fără nici un Radu; în sfârșit, precizează epoca descălecării cu totul altfel decât în lucrările cele precedente: nu la 1080, ci tocmai între anii 1280–1290, adică „după socoteala muntenilor sunt aproape patru-sute de ani“: „blisko czterech set lat swych od Negruła liczą“, calculându-se ca bază data 1684 când scria Miron Costin, și năi adaugă că întemeietorul Moldovei este mai nou numai cu 20 de ani, prin urmare între 1300–1310.

În secolul trecut generalul rus Bauer, care petrecuse mai multă vreme în Țara-Românească, a cunoscut, direct sau indirect, o cronică muntenească cu Radu-Negru la anul 1313, dar și cronică moldovenească a lui Miron Costin cea cu Negru-vodă la 1080.

Cam tot pe timpul lui Bauer, cronică lui Miron Costin cea cu anul 1080 a fost consultată de stolnicul Constantin Cantacuzin, a căruia lucrare e publicată grecește la 1806 de frații Tunusli.

Vom vedea mai jos că acea dată 1080 din Miron Costin a fost cercetată de asemenea de Fotino.

Contemporanitatea lui Negru-vodă cu vodă Dragoș și coincidența lui Negru-vodă cu Negrii-Români, acestea două ne pregătesc deja la teoria lui Cantemir, care însă nu mai este cronicar ca Miron Costin, ci istoric în toată puterea, cuvântului.

§ 3. Boierul Murgul. — Ștefan Ieromonahul

Cronica muntenească cea mai veche, din cele cunoscute până acum, s-a păstrat numai în vreo câteva extracte la Ragusanul Luccari, care o utiliza pe la anul 1590. Pentru cea dintâi dată în tipar ne întâmpină acolo, ca întemeietor al Țării-Românești, un „Negro Voievoda“, fără adaos de „Rădu“. Acest Negru-vodă ne este dat la anul 1310 ca tată al lui Vladislav-vodă, prin urmare nu altcineva decât Alexandru Basarabă. Aci, ca și în cronicile cele obicinuite, întemeierea Statului muntenesc se atribuie unei descălecări din Ardeal.

La Luccari se vorbește de o potrivă despre întemeierea Moldovei ca și a Țării-Românești, înșirându-se primii Domni până pe la anul 1450. Luccari ne spune că el avea la mână o relațiune scrisă de boierul muntenesc „Murgul“, pe care-l trimisese Dan-vodă ca să se împace cu sultanul Amurat pe la anul 1450. Același an final 1450 este pentru Moldova și Țara-Românească. Această indicațiune cronologică corespunzând pe deplin, este învederat că anume Murgul a fost autorul acelei cronici moldo-muntene, o cronică scrisă numai vreo treizeci sau patruzeci de ani după moartea marelui Mircea.

Boierul Murgul fiind cel mai vechi, cel mai nou cronicar muntenesc în privința lui Negru-vodă, este un călugăr de la mănăstirea Tismana pe la începutul secolului nostru, „ieromonahul și duhovnicul Ștefan“, care ne spune că: „adunând de prin hrisoavele

cele vechi ale sfintei mănăstiri și de la cei cu știință bătrâni părinți monahi ai sfintei mănăstiri ce au viețuit mai-nainte de noi, precum au avut știință de la alți bătrâni cu știință mai din vechime decât ei, așa o am scris și o am așezat...“.

Hrisoavele mănăstirii Tismana aflându-se acum depuse în Arhiva Statului, am putut constata deplina exactitate a tuturor datelor cronologice; nu mai puțin exactă, prin urmare, trebui să fie la ieromonahul Ștefan tradițiunea cea culeasă din gura bătrânilor, care auziseră ei-înșii „de la alți bătrâni mai din vechime decât ei“. O tradițiune monastică, în genere, transmițându-se din secol în secol într-un cerc forte restrâns, se conservă fără alăturare mai bine decât o tradițiune poporană propriu-zisă. Iată de ce quasi-cronica cea de la Tismana are o importanță a sa incontestabilă, cu atât mai ales că această mănăstire este cea mai veche din toate cele existente în întreaga Românie.

După ieromonahul Ștefan, Radu-Negru este tatăl lui Mircea cel Mare. Acest Radu-Negru a descălecat Țara-Românească, dar nu singur, ci împreună cu fratele său mai mare Vladislav-vodă, care el anume se pogorâse din Ardeal. Până la amândoi frații, teritoriul Munteniei era trunchiat: numai dâncii au izbutit a uni ambele laturi ale Oltului cu părțile de peste Carpați. Așadară descălecarea s-a îndeplinit treptat între anii 1365–1385. În trăsuri esențiale, aceasta este tradițiunea cea strecurată prin zece generațiuni de călugări în curs de cinci secole, de când ființează mănăstirea Tismana.

La ieromonahul Ștefan s-a repercutat totodată o altă legendă, care nu este o tradițiune monastică: despre rolul românilor într-o luptă a regelui unguresc Vladislav contra tătarilor. Amestecul acestei legende constituă în tradițiunea cea de la Tismana un corp străin, care lesne se extrage și care n-are a face deloc cu Negru-vodă. Acea legendă despre regele unguresc Vladislav, altfel Laslău, noi o înlăturăm aci cu desăvârșire, insistând din nou exclusivamente asupra fondului celui documental și tradițional din relațiunea ieromonahului Ștefan: Radu-Negru nu se numea altcineva decât